

Tiendens Afløsning.

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening
den 27. Februar 1902.

Af

Cand. jur. H. Waage.

Tienden er som bekendt i sin Tid paalagt af den katolske Kirke. Vi ved alle fra Danmarks Historie, at Befolkningen var meget misfornøjet med denne Afgift, at Tiendens Indførelse kostede Kirken en haard Kamp og at Kirkens Fordring paa Tiende i al Fald delvis har været Aarsagen til de mange Bondeoprør, vi havde i Middelalderen, navnlig i Jylland. Mindet om den Tvang, som Kirken og Staten den Gang maatte anvende for at gennemføre Tienden, har holdt sig hos Landbefolkningen lige til vor Tid, og dette Minde er sikkert en medvirkende Aarsag til, at Tienden er en Afgift, der af Befolkningen gennemgaaende betragtes med en vis Uvilje.

Tienden var oprindeligt en ren kirkelig Afgift. Den deltes som bekendt lige mellem Kirken, Præsten og Biskoppen. Ved Reformationen blev Bispetienden inddraget under Staten og fik nu Navn af Kongetiende. Staten ejer dog nu kun en lille Del af

Kongetienden, den største Del af den er efterhaanden kommen i privat Eje, en Del ejes dog af Universitetet og forskellige offentlige Stiftelser. Kirke- og Præstetienden anvendes endnu efter deres oprindelige Bestemmelse, altsaa til Vedligeholdelse af Kirker og Lønning af Præster, men Kirketienden er dog ligesom Kongetienden de fleste Steder gaaet over i privat Eje, og Tiendeejeren kan altsaa tilegne sig den Del af Tienden, som ikke medgaar til Kirkens Vedligeholdelse.

Tienden hvilede oprindeligt paa al Jord, der var Genstand for Dyrkning. Dog har den næppe paa hvilet Kirkens egne Ejendomme, hvad der f. Eks. er Grunden til, at Præstegaardsjorden er tiendefri. I Adelsvældens Tid lykkedes det imidlertid Adelen at opnaa Tiendefrihed af Sædegaardene, og denne Tiendefrihed er udtrykkelig fastslaaet i Christian V's Lov. Den Ulighed, der saaledes opstod, ved at Tiendebyrden alene kom til at paa hvile Bondejorden, har selvfølgelig bidraget meget til at skærpe Bondestandens Uvilje mod Tienden, og det er denne Ulighed, der medfører, at Tienden for Bondestanden staar som et Symbol paa Standens Undertrykkelse under de privilegerede Klasser i tidligere Tider.

Tienden svaredes oprindeligt paa den Maade, at Tiendetagerne paa Marken udtog hvert rode Neg af Afgrøden. Denne Ydelsesmaade var selvfølgelig temmelig trykkende for Tiendeyderne, og den virkede i mange Tilfælde som en Hindring for Agerbrugets Udvikling, idet Tiendebyrden voksede i samme Forhold som Afgrøden forøgedes ved en intensivere Drift af Jorden. Paa de store Landboreformers Tid

i Slutningen af det 18de Aarhundrede bestræbte man sig derfor ivrig for at faa Tienden forandret til en fast aarlig Afgift, og dette er nu forlængst gennemført overalt enten ved frivillig Overenskomst mellem Tiendeyderne og Tiendeejeren eller som Følge af Paabud i Lovgivningen. Tienden udgør derfor nu en fast aarlig Afgift, der er uafhængig af Afgrødens Størrelse. Tienden er i enkelte Tilfælde fastsat til et bestemt aarligt Pengebeløb, men i de fleste Tilfælde til en Afgift i Korn, der enten erlægges in natura eller med Penge efter Kapitelstaksten. Det sidste er det almindeligste.

Spørgsmaalet om Tiendens Afløsning med en Kapital én Gang for alle, er blevet rejst allerede for lang Tid tilbage. Den Bevægelse, som Bondevennernes Selskab rejste i Fyrerne i forrige Aarhundrede, gav saaledes Anledning til, at Spørgsmaalet kom under Drøftelse, og Sagen blev behandlet i en Kommission, der nedsattes i 1849 for at overveje forskellige Forslag om Landboreformer. Paa Rigsdagen er der gentagne Gange i tidligere Tid blevet fremsat Lovforslag om Tiendens Afløsning enten ved frivillig Overenskomst mellem Tiendeyderne og Tiendeejeren eller ved Tvang. Disse Lovforslag ere alle udgaaede fra det private Initiativ, og de skiftende Regeringer synes ikke at have haft synderlig Interesse for denne Sag. Saavidt jeg ved, er heller intet af de ældre Lovforslag naaet længere end til første Behandling i Folketinget. Først i Rigsdagssamlingen 18⁹³/₉₄ lykkedes det at gennemføre en ligeledes ved privat Initiativ indbragt Lov om Adgang til at afløse Tien- der. Efter denne Lov, der udkom den 8. Maj 1894,

kan Afløsning af Tiende kun finde Sted, naar der foreligger en Overenskomst mellem Tiendeejeren og et vist Flertal af Tiendeyderne. Men naar Overenskomst er opnaaet, træder Staten hjælpende til, idet Tiendeyderne til Betaling af Afløsningssummen kunne faa Laan af Statskassen, der forrentes og afdrages med 4 % aarlig, hvoraf $3\frac{1}{2}$ % af den til enhver Tid skyldige Sum beregnes som Rente, medens Resten afskrives som Afdrag. Endvidere giver Staten uden Vederlag Afkald paa den Skat, der hviler paa Tienden, og betaler alle Omkostninger ved Afløsningen. Hvis et Mindretal af Tiendeyderne ikke vil indgaa Overenskomst om Tiendens Afløsning, skal Staten endelig udbetale Tiendeejeren den Del af Tiendens Afløsningssum, der vilde have paahvilet Mindretallet, mod fremtidig at oppebære de Tiender, der ikke ere blevne afløste. Under de senere Aars Bestræbelser for Gennemførelsen af en ny Tiendeafløsningslov med betydeligt Bidrag fra Statskassen, er det ofte blevet paastaaet, at det Statsbidrag til frivillig Afløsning af Tiender, der er givet i Loven af 1894, er saa ubetydeligt, at det ikke er Omtale værd. Dette er imidlertid en Misforstaaelse. I Virkeligheden er det ikke saa ganske lidt, Staten ofrer for at fremme den frivillige Afløsning, og jeg vil senere faa Lejlighed til at paavise, at den Forpligtelse, der efter Loven af 1894 paahviler Staten til at give Tiendeyderne $3\frac{1}{2}$ % Laan til Betaling af Afløsningssummen, under visse Omstændigheder vil kunne blive ret byrdefuld for Statskassen.

Loven af 1894 er imidlertid blevet meget lidt benyttet, og der er kun foretaget faa Afløs-

ninger efter denne Lov. Dette magre Resultat skyldes vel til Dels Bestræbelserne for Gennemførelsen af en Lov om tvungen Afløsning med større Stats-tilskud, thi, naar man stiller Tiendeyderne en saadan Lov i Udsigt, har de ikke megen Grund til at interessere sig for en frivillig Afløsning, der selv i bedste Tilfælde dog vil være mindre fordelagtig for dem end den tvungne Afløsning med et stort Statstilskud. Men der er ogsaa andre Grunde til, at Loven kun er blevet saa lidt benyttet.

I de første 4 Aar efter Lovens Ikrafttræden var Rentefoden her i Landet som bekendt temmelig lav; den effektive Rente af vore Kreditforeningsobligationer var i dette Tidsrum kun lidt over $3\frac{1}{2}$ ‰. Men en lav Rentefod vil som Regel vanskeliggøre frivillig Tiendeafløsning, thi naar Tiendeejeren ved en sikker Anbringelse af Afløsningssummen kun kan faa en Rente, der er lavere end hvad man gennemsnitlig anser for det normale, vil han være tilbøjelig til at skrue Afløsningssummen op. Jeg tror derfor, at den lave Rentefod, vi havde i de første 4 Aar efter Lovens Ikrafttræden, for en væsentlig Del er Grunden til, at Loven er blevet saa lidt benyttet. Nogen Tid efter Lovens Ikrafttræden udgik der saaledes et Cirkulære fra Kultusministeriet til Stiftsøvrighederne, hvori Ministeriet under Hensyn til, at man kun kunde regne med en aarlig Rente af $3\frac{1}{2}$ ‰, som Regel for Afløsning af Præstetiender anbefalede, at den aarlige Tiende kapitaliseredes med den Faktor, der svarer til en Rente af $3\frac{1}{2}$ ‰, altsaa $28\frac{4}{7}$. At Kultusministeriet stillede sig paa dette Standpunkt, var der i Virkeligheden ikke noget at sige til, thi ellers

vilde Præsterne lide Tab i deres Embedsindtægter. Men de samme Grunde har sikkert ogsaa gjort sig gældende for de andre Tienders Vedkommende; Tiende-ejeren vil under almindelige Forhold ikke indlade sig paa Afløsning, naar han ikke kan faa den samme Indtægt af Afløsningssummen, som han tidligere havde af Tienden. Det er ogsaa ganske karakteristisk, at de fleste Afløsninger i Henhold til Loven af 1894 netop har fundet Sted i de sidste 2 à 3 Aar, hvor Renten har været væsentlig højere end i den nærmest foregaaende Periode.

En anden Grund til, at Loven af 1894 er blevet saa lidt benyttet, er den, at en Tiendeafløsning er en temmelig besværlig Sag og udkræver et betydeligt Arbejde. Naar Forholdene derfor i det hele er ugunstige for en Afløsning, skal der Mod til at begynde det forberedende Arbejde paa en Afløsning, der maaske ikke kan gennemføres.

Loven om frivillig Afløsning af Tienden har altsaa ikke haft det Resultat, som de Mænd, af hvis Initiativ den er udgaaet, sikkert havde haabet. Da der nu imidlertid hos Tiendeyderne faktisk er en ikke ringe Stemning for Tiendens Afløsning, er det jo ganske naturligt, at man har rettet sine Bestræbelser paa at gennemføre en tvungen Afløsning. Det er bekendt nok, at den af Folketinget i Aaret 1900 nedsatte parlamentariske Skattekommission udarbejdede et Forslag om en tvungen Afløsning med større Statsbidrag, og for kort Tid siden har jo den nuværende Regering fremsat et Forslag om tvungen Afløsning, der vel paa mange Punkter afviger fra det Forslag, som den parlamentariske Kommission

stillede, men dog hviler paa de samme Grundprinciper, tvungen Afløsning og direkte Statstilskud. Det er det sidste Lovforslag, som jeg særlig vil beskæftige mig med; da Regeringen ikke har fastholdt det af den parlamentariske Kommission fremsatte Forslag, tør man vel gaa ud fra, at Forhandlingen om denne Sag i al Fald foreløbig vil komme til at dreje sig om det senest fremsatte Regeringsforslag. Jeg skal derfor saa kort som muligt gennemgaa Hovedbestemmelserne i dette.

Forslaget bestemmer, at al Tiende skal afløses uden Hensyn til, om enten Tiendeyderne eller Tiende-ejeren forlanger det og altsaa selv om begge Parter maatte være enige om ikke at ønske Tienden afløst. Skattekommissionens Forslag bestemte, at tvungen Afløsning kun kunde finde Sted, naar et vist Flertal enten af Tiendeyderne eller af Tiende-ejerne forlangte det, og naar Regeringen har bestemt sig til at gaa et Skridt videre og foreslaa en ubetinget tvungen Afløsning, er Grunden den, at en Tiendeafløsning, som før berørt, kræver et meget stort Arbejde. Naar man derfor vil tilstræbe en saa vidt mulig fuldstændig Afløsning af Tienden, er det nødvendigt at gøre, hvad man kan, for at simplificere Arbejdet. Og det kan ikke nægtes, at man ved Bestemmelsen om en ubetinget tvungen Afløsning opnaar meget betydelige Lettelser, idet man bliver fri for alt det forberedende Arbejde med Indgivelse af Begæring om Afløsning, Indsamling af Underskrifter paa Fuldmagter og den Slags. Dernæst kan man ved en absolut tvungen Afløsning opnaa at faa alle Tiender i et Sogn afløste paa én Gang, medens man ellers kunde blive tvungen

til stykkevis Afløsning, saa at man maatte have hele det besværlige Apparat om igen maaske 3 eller 4 Gange i hvert Sogn. Endelig kan man ved en Bestemmelse om absolut tvungen Afløsning opnaa, at Afløsningssummerne for de forskellige Tiender kan lægges sammen, saa at der til Indfrielse af Tiendebyrden fremtidig kun skal udredes en enkelt halv-aarlig Pengeydelse af hver tiendepligtig Ejendom, hvorimod man ved en stykkevis Afløsning vilde faa flere Pengeydelser, hvad der vilde besværliggøre Opkrævningen uforholdsmæssigt.

Det er indlysende, at et Forslag om samtidig Afløsning af alle Tiender i samme Sogn fører til, at nogle Sogne blive begunstigede fremfor andre, men dette er naturligvis uundgaaeligt, da man ikke paa én Gang kan afløse alle Tiender i Landet. Den Ulighed, der saaledes fremkommer, afhjælpes ogsaa til Dels derved, at Landet skal inddeles i en Mængde smaa Tiendeafløsningskredse, der hver kun kommer til at omfatte højst 20 à 30 Sogne, og naar Afløsningen iøvrigt fremmes saa hurtig som muligt, vil den vistnok i det væsentlige kunne være tilendebragt i Løbet af 5 à 6 Aar.

Lovforslaget bestemmer dernæst, at Tienden skal afløses med en Kapital, der udgør 25 Gange et Aars Tiende med Fradrag af det aarlige Beløb af de Skatter og Afgifter til det Offentlige, der paahviler Tienden. Efter den parlamentariske Kommissions Forslag skulde Afløsningssummen udgøre 24 Gange et Aars Tiende, naar det var Tiendeyderne, der forlangte Afløsning, men kun 22 Gange et Aars Tiende, naar Afløsningen fandt Sted paa Tiende ejerens Be-

gæring. Den sidste Bestemmelse maa naturligvis opgives, naar man gør Afløsningen ubetinget tvungen, og naar Regeringen har bestemt sig til at forandre det ældre Forslags Regel om Kapitalisation med 24, er Grunden den, at denne Bestemmelse ikke tog noget Hensyn til, at der ikke hviler Skat paa Præstetienden, og at de andre Tiender ere forskelligt beskattede og at Skatterne ikke rette sig efter Tiendens Værdi i Handel og Vandel. To Tiender af samme Størrelse kan altsaa paa Grund af den forskellige Skattebyrde være forskellige i Værdi, og det vilde derfor være unaturligt at afløse dem med samme Beløb. Dette undgaas ved Regeringens Forslag, hvorefter det aarlige Skattebeløb skal trækkes fra Tienden, forinden den kapitaliseres med 25. Afløsningssummerne for Præstetienden vil blive noget større end efter Kommissionsforslaget, men dette opvejes ved, at Afløsningssummerne for Konge- og Kirketienden gennemsnitlig bliver en Del mindre, og Afløsningssummernes samlede Beløb bliver omtrent det samme efter begge Forslag.

Hvor Tienden ikke ydes med et fast aarligt Pengebeløb, hvad der forholdsvis sjældent er Tilfældet, skal et Aars Tiende beregnes efter Gennemsnittet af Kapitelstaksterne for Aarene 1892—1901. Denne Bestemmelse skal komme til Anvendelse i alle Tilfælde, hvor Tiendevederlaget er fastsat til en Kornydelse, uden Hensyn til om Kornet erlægges in natura eller med Penge efter Kapitelstaksten. Naar der saaledes foreslaas en ensartet Kapiteltakst til Bestemmelse af Tiendeydelsernes Pengeværdi, er Grunden den, at det jo vil bero paa en ren Tilfældighed,

til hvilket Tidspunkt Afløsningen finder Sted. Lovforslagets Grundtanke er jo, at al Tiende skal afløses hurtigst muligt; af praktiske Grunde er man ganske vist nødt til at give Afkald paa en stræng Gennemførelse af denne Tanke, men da det vil komme til at bero paa en Tilfældighed, hvilke Tiender der blive afløste først, er det naturligt, at denne Tilfældighed ikke faar Indflydelse paa Bestemmelsen af Tiendeydeisernes Pengeværdi. Naar man fastsætter ensartede Regler paa dette Punkt, kan man ogsaa opnaa en ikke ringe Lettelse af Arbejdet med Tiendeafløsningen, idet alle Udregninger af Tiendeydelsers Pengeværdi da kan ske paa Grundlag af Tabeller.

Lovforslaget bestemmer dernæst, at Afløsningssummerne for Tienden skal udbetales med 4 % Obligationer, udstedte af en Tiendeafløsningsbank. Man undgaar herved at skulle skaffe rede Penge til Veje til Betaling af Afløsningssummerne, og da Renten af Obligationerne paa Grund af Bestemmelsen om Kapitalisation med 25 i Værdi vil komme til at svare til den aarlige Tiende, er det klart, at Tiendejerne ikke lider nogen Uret, fordi de tvinges til at modtage Afløsningssummen i Obligationer.

Af Afløsningssummerne skal Tiendeyderne, ligesom efter den parlamentariske Kommissions Forslag, betale et Beløb, der svarer til 18 Gange et Aars Tiende. Resten, altsaa 7 Gange Tienden med Fradrag af Skatten, skal bæres af Statskassen. Saavel Tiendeydernes som Statskassens Andel af Afløsningssummen udredes paa den Maade, at de paagældende Summer forrentes og afdrages med en fast halvaarlig Ydelse af $2\frac{1}{4}$ % af Summens oprindelige Beløb,

hvoraf 2 % beregnes som Rente og Resten afskrives som Afdrag; de halvaarlige Tiendeydelser og Statskassens Bidrag indbetales til Tiendeafløsningsbanken, der anvender dem til Forrentning og Amortisation af sine Obligationer. Afløsningssummerne ville paa denne Maade blive udbetalte i Løbet af 55½ Aar, men dette Tidsrum vil dog blive forkortet, saafremt Bankens Obligationer en Gang i Tidens Løb skulde blive konverterede til en lavere Rente. I saa Fald skal det ved Rentebesparelsen indvundne Beløb nemlig anvendes til Indfrielse af en tilsvarende Del af Bankens Obligationer. Det vilde jo medføre et meget stort Arbejde at skulle regne de halvaarlige Tiendeydelser om efter den lavere Rentefod, og den nemmeste Maade, hvorpaa man kan lade Rentebesparelsen komme Tiendeyderne og Statskassen til Gode, er derfor at anvende den til ekstraordinær Indfrielse af Obligationer.

Med Hensyn til de Tiender, der ejes af de tiendepligtige Ejendommens Ejere, bestemmer Lovforslaget, at de skulde bortfalde uden videre samtidig med Afløsningen af de andre Tiender i Sognet. Retten til at oppebære Tiende forudsætter jo nemlig, at den tiendepligtige Ejendom ejes af en anden end Tiende-ejeren; man kan ikke oppebære Tiende af sin egen Ejendom, og dette gælder naturligvis ogsaa, naar Ejeren har bortforpagtet eller bortfæstet Ejendommen med det Vilkaar, at Brugeren skal svare ham Tiende, thi den Ydelse, som Brugeren svarer, er ikke Tiende, men Brugsafgift, selv om den muligvis i Kontrakten benævnes Tiende. Tiender, der ejes af Tiendeyderne, kan altsaa ikke blive Genstand for Afløsning, men

maa bortfalde uden videre. Hvis der imidlertid paa-
hviler en saadan Tiende Pantegæld, Realbyrder,
Forpligtelse til at vedligeholde en Kirke, maa Tiende-
byrden betragtes som endnu bestaaende, forsaavidt
disse Forpligtelser angaar, og Lovforslaget bestemmer
derfor, at Staten til Indfrielsen af disse Forpligtelser
skal betale det samme Bidrag som til Afløsning af
Tiendeydelser.

Pantegæld og Realbyrder, der paa hviler Tiender,
skal ligesom selve Tienden være Genstand for en
tvungen Afvikling, og Lovforslaget giver detaillerede
Regler herom. Lovforslaget giver ligeledes særlige
Regler om Præste- og Kirketiender. Med Hensyn
til Kirketienderne skal jeg særlig nævne, at Lovfor-
slaget i Modsætning til den nugældende Tiendeaflø-
sningslov bestemmer, at hele Afløsningssummen for
en Kirketiende skal baandlægges under Stiftsøvrig-
heden, og Kirkeejeren oppebære Renterne i Stedet
for Tienden. Naar Afløsningen har fundet Sted, er
der imidlertid aabnet Kirkeejeren Adgang til at faa
den Forpligtelse til Kirkens Vedligeholdelse, der
paa hviler Afløsningssummen, afløst efter lignende
Regler som dem, der findes i den nugældende Lov.
Der skal altsaa ved Taksation fastsættes en Sum,
der henlægges til Kirkens fremtidige Vedligeholdelse,
og Resten af Afløsningssummen udbetales derefter
Kirkeejeren til fri Raadighed.

Lovforslaget giver detaillerede Regler om den
formelle Fremgangsmaade ved Afløsningen. Den
tvungne Afløsning nødvendiggør naturligvis saadanne
detailede Regler, idet man ellers er udsat for, at
Afløsningen vil støde paa Hindringer, da man ikke

kan gaa ud fra, at mulige Tvistigheder ville blive ordnede ved frivillig Overenskomst mellem dem, der er interesserede i Afløsningen. Jeg skal ikke komme nærmere ind paa disse Bestemmelser, der jo ikke kan paaregne almindelig Interesse. Jeg skal kun nævne, at Afløsningsforretningerne skal udføres ved Tiendeafløsningskommisærere, der faa en betydelig større Myndighed end de Kommissærere, der er beskikkede efter den nugældende Tiendeafløsningslov, og at der for hele Landet nedsættes en af 3 Medlemmer bestaaende Tiendekommission, for hvilken Tiendeafløsningskommisærernes Afgørelser kan indankes.

Med Hensyn til Begrundelsen af Lovforslagets Enkeltheder skal jeg indskrænke mig til at omtale Hovedpunkterne, nemlig dels selve Spørgsmaalet om en tvungen Afløsning af Tienden og det Vederlag, der maa gives Tiendeejerne, dels Spørgsmaalet om Statens Bidrag til Tiendeafløsningen.

En tvungen Tiendeafløsning maa jo betragtes som en tvungen Afstaaelse af Ejendom, og falder altsaa ind under Grundlovens Bestemmelse om, at ingen kan tilpligtes at afstaa sin Ejendom, uden hvor Almenvellet kræver det, og kun mod fuldstændig Erstatning. Om nu Almenvellet virkelig kræver en tvungen Afløsning, er et Spørgsmaal, der i og for sig er i høj Grad omtvisteligt, men jeg skal dog ikke komme nærmere ind herpaa, da det til syvende og sidst beror paa et rent Skøn. Spørgsmaalet er desuden rent politisk; naar Lovgivningsmagten finder, at Almenvellet kræver en tvungen Tiendeafløsning, vil den naturligvis finde Sted, og der er ingen, der

kan protestere mod Afløsningen, fordi han finder, at Lovgivningsmagtens Skøn over, hvad Almenvellet kræver, er urigtigt. Grundlovens Bestemmelse om, at tvungen Afstaaelse af Ejendom kun kan ske, naar Almenvellet kræver det, har derfor i Virkeligheden ingen anden Betydning, end at henlede Lovgivningsmagtens Opmærksomhed paa, at man bør gaa varsomt til Værks med at paabyde Afstaaelse af Ejendom, og at tvungen Afstaaelse i al Fald bør være en Undtagelse. Ulige vigtigere er Bestemmelsen om, at Afstaaelsen kun kan ske mod fuldstændig Erstatning; men ganske vist overlader Grundloven det til Lovgivningsmagten at give de nærmere Regler om, hvorledes Erstatningsbeløbet skal udfindes. Det bliver derfor Hovedspørgsmaalet i en Lov om tvungen Tiendeafløsning at fastsætte Regler om den Erstatning, der skal udbetales Tiendeejerne, og ved Fastsættelsen af disse Regler maa man først og fremmest gøre sig klart, hvori Tienderetten bestaar, idet man jo maa gaa ud fra, at det specielle Indhold af Tienderetten netop tilfredsstiller Tiendeejerens økonomiske Interesser. Tienderetten bestaar nu i Retten til at indkræve periodiske Ydelser hos Ejeren af den tiendepligtige Ejendom, og man maa derfor gaa ud fra, at Tiendeejerens økonomiske Interesse i Tienden netop bestaar i en Ret til periodisk at oppebære Ydelser af en vis Værdi. Endvidere maa man være opmærksom paa, at Tiendeejeren har en absolut Sikkerhed for disse Ydelser, idet Tienden har Prioritet i den tiendepligtige Ejendom endogsaa forud for Skatterne til Staten. Det er derfor indlysende, at naar man ved en tvungen Afløsning af Tienden skal give Ti-

endeejeren fuldstændig Erstatning, maa man give ham en Afløsningssum, der er kapitaliseret efter den Rentefod, som gennemsnitlig kan paaregnes ved en absolut sikker Anbringelse af Afløsningssummen. Der kan sikkert ikke være Spørgsmaal om at sætte denne Rentefod højere end 4 %; fra den Tid, da vi havde den lovbundne Rentefod af 4 %, er man jo vant til at betragte denne Rentefod som en Normalrente, og i de sidste 25 Aar har den gennemsnitlige Rente af absolut sikre Prioritetslaan næppe været over 4 %. Der kunde vel snarere være Spørgsmaal om at kapitalisere efter en lavere Rentefod end 4 %, i saa Fald maatte man altsaa anvende en højere Multiplikator. Lovforslaget gaar imidlertid ud fra den Anskuelse, at man kan regne med en Rente af 4 % som den normale Rente af sikre Prioriteter, og det bestemmer derfor, at Afløsningssummen skal udfindes ved at multiplicere den aarlige Tiende, ansat i Penge, med 25. Der er saaledes ingen Tvivl om, at Lovforslaget fuldt ud vedkender sig den Grundsætning, jeg her har opstillet for Beregningen af Erstatningen, at Renten af Afløsningssummen i Værdi skal være lig den aarlige Tiende, og at den Rentefod, hvorefter der kapitaliseres, ikke maa være højere end den, der normalt kan opnaas ved absolut sikre Prioritetslaan.

Mod den Anskuelse, jeg her har udviklet, har man ganske vist ofte gjort gældende, at man ikke behøver at give Tiendeejeren en fuldt saa stor Kapital i Erstatning, idet man har henvist til, at Besiddelsen af en Kapital én Gang for alle økonomisk virker kraftigere end Retten til at oppebære perio-

diske Ydelser. Det falder mig selvfølgelig ikke ind i al Almindelighed at bestride Rigtigheden af denne Betragtning, der jo ogsaa laa til Grund for den Bestemmelse i Skattekommissionens Tiendelovforslag, at Afløsningssummen skulde være mindre, naar det var Tiendeejeren, der forlangte Afløsning. Jeg nærer heller ingen Tvivl om, at i al Fald visse Tiendeejere vilde kunne være tjente med at faa Tienden ombyttet med en forholdsvis mindre Kapital. Men jeg vil hævde, at man ikke er berettiget til at gøre denne Betragtning gældende, naar man tvinger Tiendeejeren til at afstaa Tienden mod hans Vilje.

I alt Fald er det klart nok for Præste- og Kirke-tiendens Vedkommende, thi her kommer det først og fremmest an paa at skaffe en fast aarlig Indtægt til Lønning af Præsten og Vedligeholdelse af Kirken, og det kan være det Offentlige ganske ligegyldigt, om den aarlige Indtægt skaffes til Veje i Form af Tiende eller gennem en rentebærende Kapital. Paa samme Maade stiller Forholdet sig med Hensyn til de mange Kongetiender, der tilhører offentlige Stiftelser eller Fideikommisser. Men selv i de Tilfælde, hvor Tiendeejeren faar fri Raadighed over Afløsningssummen, er man ved en tvungen Afløsning nødt til at følge den samme Regel ved Beregning af Erstatningen, thi naar Tiendeejeren har anbragt sin Formue i Tiender i Stedet for i lettere realisable Formuegenstande, maa man gaa ud fra, at hans økonomiske Interesse alene gaar ud paa at oppebære en fast aarlig Indtægt, medens han ikke bryder sig om at have en Kapital til Raadighed. Det er derfor uberettiget at henvise til, at Tiender undertiden sælges og afløses for Kapitaler, der er

mindre end den i Lovforslaget bestemte Erstatning, thi her viser Tiendeejeren i Gerning, at han foretrækker en Kapital én Gang for alle for Retten til at oppebære Tiende, men herom kan der jo ikke blive Spørgsmaal ved en tvungen Afløsning. Jeg skal forøvrigt her indskyde den Bemærkning, at jeg har set flere Afløsningsforretninger efter den nugældende Lov, hvor Afløsningssummen var beregnet paa samme Maade som i Lovforslaget; i enkelte Tilfælde har Beregningen endog været endnu gunstigere for Tiendeejeren.

Jeg tror altsaa ikke, at der kan gøres berettigede Indvendinger mod Lovforslagets Bestemmelse om, at den aarlige Tiende skal betragtes som en 4 % Rentydelse, og at Afløsningssummen derfor skal udgøre det 25-dobbelte af et Aars Tiende. Det er jo imidlertid muligt, at Lovforslaget fastsætter Pengeværdien af et Aars Tiende paa en saadan Maade, at Tiendeejeren enten faar for lidt eller for meget. Jeg skal indrømme, at Forslagets Bestemmelser paa dette Punkt teoretisk set ikke er fuldtud tilfredsstillende. Lovforslaget bestemmer nemlig, at alle Ydelser i Korn skulle ansættes i Penge efter Gennemsnittet af Kapitelstaksterne for Aarene 1892—1901.

Der kan her for det første rejses Spørgsmaal, om det ikke vilde være retfærdigere at tage Gennemsnittet af Kapitelstaksterne for en længere Aarrække, men jeg skal dog ikke komme nærmere ind paa dette Spørgsmaal, da Afgørelsen vil bero paa et Skøn. Dernæst kan der rejses Spørgsmaal, om der ikke bør gøres Forskel paa Kornydelse, der betales med Penge efter Kapitelstakst, og Kornydelse, der erlægges in natura. Pengeværdien af Kornydelse in natura kan jo nemlig

være en Del forskellig fra den fastsatte Kapitelstakst; det sædvanlige er vistnok, at den er mindre, men jeg kender ogsaa Eksempler paa, at Tiendeydere, der skal erlægge Kornydelse*n* in natura, har truffet Overenskomst med Tiendeejeren om at betale Tiendekornet med en Pris, der er højere end Kapitelstaksten. Endelig er det et Spørgsmaal, om der ikke ved Beregningen af Tiendens Værdi burde fradrages et Beløb for de Udgifter ved Opkrævningen af Tienden, som Tiendeejeren ved Afløsningen slipper for. Der kan ikke være nogen Tvivl om, at det principielt set vilde være rigtigt at tage Hensyn til de Omstændigheder, jeg her har fremdraget. For Kornydelse*n* in natura burde der altsaa efter Forholdene enten trækkes noget fra — det vilde vistnok blive det sædvanlige — eller lægges noget til, og for Opkrævningsudgifter burde der altsaa overalt trækkes noget fra. Naar Lovforslaget imidlertid ikke har taget noget Hensyn til disse Omstændigheder, er Grunden sikkert den, at det er umuligt at give almindelige Regler om, hvor stor Indflydelse paa Bestemmelsen af Tiendens Pengeværdi man skal tillægge dem. Vil man imidlertid alligevel tage Hensyn til dem, har man derfor ingen anden Udvej end at lade Pengeværdien af et Aars Tiende fastsætte ved Taksation, men jeg tror rigtignok, at Omkostningerne ved Afholdelsen af Taksationsforretninger ikke vilde staa i noget rimeligt Forhold til det, der herved vilde vindes i Retning af en retfærdigere Bestemmelse af Tiendens Pengeværdi. Jeg tror nemlig, at de Beløb, der som Følge af Taksationens Udfald enten maatte trækkes fra eller lægges til det Pengebeløb, hvortil Tiendens Værdi efter Lovforslagets almindelige Regel omsættes, gen-

nemgaaende vilde blive saa smaa, at de vilde blive slugte af de Omkostninger, der er forbundne med Taksationen. Af praktiske Grunde kan man jo i mange Forhold blive nødt til at slaa noget af paa Fordringerne om absolut Retfærdighed, og jeg tror ikke, at Lovforslaget paa dette Punkt gaar videre end forsvarligt, naar det fastslaar ganske ensartede Regler for Ansættelsen af Tiendens Værdi, og ved Bestemmelsen af Værdien kun fastsætter et Fradrag for det aarlige Skattebeløb.

I flere ældre Forslag om Afløsning af Tienden var den Erstatning, Tiendeejerne skulde have, fastsat til et væsentligt lavere Beløb end det, som det nuværende Regeringsforslag bestemmer. Jeg antager ogsaa, at adskillige vil finde den i Lovforslaget fastsatte Erstatning, det 25-dobbelte af Tiendens Værdi, beregnet efter liberale Regler, noget for høj. Som allerede nævnt, kan jeg for mit Vedkommende ikke dele denne Opfattelse. Jeg ved meget vel, at man i andre Lande har afløst Tiender og andre Grundbyrder med en Afløsningssum af det 20-dobbelte, skønt man er gaaet ud fra en Rentefod af 4 %, og i enkelte Tilfælde med en endnu lavere Afløsningssum. Tilsyneladende er dette en betydelig lavere Erstatning end den, der bydes Tiendeejerne efter Regeringens Lovforslag, men om det i Virkeligheden er en lavere Erstatning, kan man ikke afgøre uden en nærmere Undersøgelse af det hele Forhold, særlig af de Regler, hvorefter man har fastsat Værdien af den Ydelse, der kapitaliseres. Hvis Ydelsen muligvis var af samme vekslende Beskaffenhed som Tienden var her i Landet i den Tid, da Tiendetageren gik ud paa Marken og udtog hvert

1ode Neg, kunde det være vanskeligt at bestemme dens aarlige Værdi paa en retfærdig Maade. Nu kan det jo godt tænkes, at de Love, der har paabudt Afløsningen, har fastsat den aarlige Værdi af de Ydelser, der skal afløses, paa en for den berettigede særlig gunstig Maade, og at man til Gengæld har sat den Faktor, hvormed Ydelsen kapitaliseres, noget ned. Hvorledes Forholdet i det enkelte har været, savner jeg Kundskab om; en nærmere Indtrængen i disse Forhold vilde udkræve Specialstudier, som jeg ikke har haft Lejlighed til at anstille. Men jeg nævner dette Forhold for at slaa fast, at man ved en Sammenligning af den her foreslaaede Tiendeafløsning og de Afløsninger af Grundbyrder, der har fundet Sted i andre Lande, ikke kan nøjes med at se paa den Faktor, hvormed den aarlige Ydelse kapitaliseres. Vil man sammenligne det foreliggende Forslag om Tiendeafløsning med andre Afløsninger, ligger det nærmere at undersøge, om der ikke kan findes Paralleler her i Landet. Det træffer sig nu saa, at der her foreligger Eksempel paa en Afløsning efter ganske de samme Principer som den Tiendeafløsning, den nuværende Regering har foreslaaet. Ved en Lov af 25. Marts 1871 blev Finansministeriet bemyndiget til at indrømme Afløsning af forskellige Afgifter af faste Ejendomme, der tilkom Statskassen. Afløsningssummen blev fastsat paa den Maade, at den aarlige Afgift blev udregnet i Penge efter Gennemsnittet af 15 Aars Kapitelstakst, dog med Udskydelse af de 2 højeste Takster, og det udfundne Beløb multipliceret med 25. Afløsningssummen skulde dog ikke udredes med et større kontant Beløb end hvad der vilde udkræves for at indkøbe et

til Afløsningssummen svarende Nominalbeløb af 4 % Statsobligationer, idet det i Loven blev bestemt, at de Afløsningssummer, der maatte indkomme, skulde anvendes til Amortisation af Statsgælden ved Opkøb af 4 % Statsobligationer. Her foreligger altsaa Afløsning efter ganske samme Regler som den nu foreslaaede Tiendeafløsning, idet den aarlige Ydelse, omsat i Penge, i begge Tilfælde udbetales med det 25-dobbelte i 4 % Obligationer. Den Afløsning, der omhandles i Loven af 25. Marts 1871, var ganske vist kun tvungen for Statskassens Vedkommende, idet det beroede paa Yderne, om de vilde benytte sig deraf; men det forekommer mig indlysende, at naar Staten forlanger de Afgifter, der indgaar i Statskassen, afløste med det 25-dobbelte af Afgiftens Pengeværdi i 4 % Obligationer, kan den ikke tvinge Tiendejerne til at afstaa Tienden mod en mindre Erstatning.

Til Slutning skal jeg kun gøre nogle Bemærkninger om Statskassens Bidrag til Tiendeafløsningen. Vi gaar her ind paa et Spørgsmaal, der i de senere Aar har spillet en betydelig Rolle i den politiske Strid, og det er derfor ikke let at behandle Spørgsmaalet ud fra rent saglige Synspunkter. Naar jeg imidlertid har paataget mig at gennemgaa det forelagte Lovforslag om Tiendeafløsningen, kan jeg dog selvfølgelig ikke forbigaa dette Spørgsmaal. Jeg vil da herom sige, at jeg for mit Vedkommende betragter Tienden som en Grundbyrde. Der er heller ingen Tvivl om, at Regeringens Lovforslag hviler paa samme Betragtning, og i al Fald paa et Sted i Motiverne betegnes Tienden udtrykkelig som en Realbyrde. Naar Tienden altsaa maa betragtes som en Grundbyrde, for hvilken Tiende-

yderen i sin Tid har faaet Vederlag gennem en mindre Købesum for den tiendepligtige Ejendom, er det efter min Opfattelse umuligt ved rent teoretiske Betragtninger at begrunde, at Staten skal overtage nogen Del af denne Byrde. Men paa den anden Side maa det jo erkendes, at det ved den praktiske Løsning af et Spørgsmaal kan være berettiget at tage Hensyn til Omstændigheder, der ingen Rolle spiller ved den blot teoretiske Overvejelse. Hvis man f. Eks. tillægger det en særlig social Betydning at faa Tienden afløst, fordi man mener derved at udslette et Minde om tidligere Tidens Undertrykkelse af Bondestanden, kan man komme til, at Staten skal give i al Fald et mindre Beløb for at skaffe Tiendebyrden ud af Verden. Forslaget om Statsbidrag til Tiendeafløsningen forsvares ofte ved Betragtninger af denne Art, og jeg kan i og for sig nok forstaa saadanne Betragtninger, skønt jeg rigtignok for mit eget Vedkommende ikke kan tillægge dem nogen Betydning. For mig har det derimod større Vægt, at Staten allerede efter den gældende Tiendeafløsningslov giver et Bidrag til Tiendens Afløsning, og at det Princip, hvortil man ved en teoretisk Overvejelse af Spørgsmaalet nødvendigvis maa komme, altsaa allerede er brudt. Jeg nævnte før, paa hvilken Maade Staten bidrager til Tiendens Afløsning efter den gældende Lov. Maaske vil man indvende, at dette Bidrag dog kun er lille, men hertil maa jeg for det første sige, at det i Principet selvfølgelig er ligegyldigt, om Bidraget er noget større eller mindre. Og for det andet maa jeg gøre opmærksom paa, at Statens Bidrag til Tiendeafløsningen efter den nugældende Lov ingenlunde er saa lille. Staten er nemlig, som jeg før nævnte, for-

pligtet til at yde Tiendeyderne $3\frac{1}{2}\%$ Laan til kontant Betaling af Afløsningssummerne, og denne Forpligtelse gælder uden Hensyn til Pengemarkedets Tilstand, altsaa selv om Staten kun kan stifte Laan til en væsentlig højere Rente. I Efteraaret 1900 var Kursen for $3\frac{1}{2}\%$ Statsobligationer saaledes kun ca. 90. Hvis Staten den Gang, saaledes som Loven af 1894 tillader, havde afhændet $3\frac{1}{2}\%$ Obligationer til Dækning af Tiendelaan, vilde den altsaa straks have tabt ca. 10% i Kapital. Nu har Finansministeriet ganske vist endnu aldrig benyttet sig af Retten til at afhænde Statsobligationer, idet Tiendelaanene ere udredede af Kassebeholdningen, men det er klart, at Statskassen alligevel i alle Tilfælde kommer til at tabe betydelig, naar den tvinges til at anbringe sin Kassebeholdning i $3\frac{1}{2}\%$ uopsigelige Laan paa et Tidspunkt, hvor den med Lethed kunde skaffe sig over $4\frac{1}{2}\%$ Rente paa anden Maade. Paa samme Tid som $3\frac{1}{2}\%$ Statsobligationer stod i 90, kunde man købe 4% Kreditforeningsobligationer til en Kurs af 87 à 88, og hvis en Tiendeejer i Aaret 1900 havde afløst sin Tiende efter lignende Regler som dem, der findes i det nye Lovforslag, vilde han altsaa have gjort en udmærket Forretning, idet han havde faaet Afløsningssummen kontant udbetalt af Statskassen, og naar han anvendte Afløsningssummen til Indkøb af 4% Kreditforeningsobligationer, vilde han tjene 12% . Naar han ligeledes brugte denne Sum til Indkøb af 4% Kreditforeningsobligationer, vilde han efter Afløsningen kunne faa en betydelig større sikker Indtægt, end han tidligere havde haft af Tienden. De Tiendeydere, der afløste Tiende paa disse Vilkaar, vilde ganske vist ikke tjene synderlig i

Øjeblikket, men de vilde dog altid opnaa at faa deres Tiende omskrevet til en Pengeydelse af samme Størrelse, der skulde høre op efter 60 Aars Forløb. Deres Ejendoms Værdi vilde altsaa dog efterhaanden stige ved Afløsningen, og selv om de ikke i Øjeblikket tjente noget, saa kunde de dog paa Grund af det billige Statslaan indgaa paa Afløsningen uden Tab. Det Statsbidrag, der gives i Loven af 1894 gennem de billige Statslaan, virker altsaa, i al Fald under de Pengeforhold, som vi havde i Aaret 1900, paa den Maade, at det sætter Tiendeejeren i Stand til at faa Tienden afløst med en større Sum end den virkelig er værd, og det bliver ikke ganske smaa Summer, Staten paa den Maade kan komme af med.

Og skal Staten overhovedet give Bidrag til Tiendeafløsningen, er det naturligvis aldeles fornuftstridigt, at Bidraget væsentlig anvendes til at skaffe Tiendeejeren en større Afløsningssum, end der med Rette tilkommer ham, i Erstatning for den afløste Tiende. Selv om Statens Bidrag efter det nye Lovforslag maa antages at blive en Del større end efter Loven af 1894, saa har det nye Forslag dog det ubestridelige Fortrin, at Bidraget udelukkende anvendes til at lette Tiendebyrden for Tiendeyderne, medens Tiendeejerne faar det, de har Krav paa, nemlig fuldstændig Erstatning, men heller ikke mere.

Jeg haaber hermed at have gjort det klart, at Statsbidrag til Tiendens Afløsning aldeles ikke er noget nyt, som først skal indføres ved det nye Forslag, men at allerede den gældende Tiendeafløsningslov paalægger Statskassen ikke ganske ubetydelige Ofre. Naar man er bleven tilstrækkelig opmærksom paa dette Forhold,

kommer man selvfølgelig til at se noget anderledes paa Lovforslagets Bestemmelser om, at Staten skal overtage en Del af Tiendebyrden. Men der er en Omstændighed til, der virker i samme Retning. Det er Forslaget om Ophævelse af Gammelskatten. Om dette Forslag gaar igennem paa Rigsdagen, kan man ganske vist endnu ikke vide med Sikkerhed, men i denne Forbindelse er dette ogsaa ligegyldigt, thi hvad der ligger Lovgivningsmagts Faktorer imellem, er jo ikke Spørgsmaalet om Gammelskattens Ophævelse, men om hvad der skal sættes i Stedet. Hvad der her interesserer os, er derfor kun dette, at man i Principet har slaaet fast, at Gammelskatten kan ophæves. Men man kan ikke foreslaa Gammelskattens Ophævelse og samtidig fastholde, at Staten intet maa bidrage til Tiendens Afløsning. Jeg for mit Vedkommende kan i al Fald ikke se, at der forsaavidt er nogen Væsensforskel paa Gammelskatten og Tienden. Jeg ved nok, at man i Teorien undertiden har villet opstille en Forskel, men jeg tror ikke, at dette er rigtigt. Jeg kan naturligvis ikke her gaa ind paa det teoretiske Spørgsmaal, men jeg vil blot sige, at jeg i al Fald anser det for umuligt at gøre det forstaaeligt for praktiske Folk, at der skulde være nogen Forskel paa Gammelskatten og Tienden. Jeg har ofte søgt at forklare Landejendomsbesiddere, at Gammelskatten og Tienden i Grunden maa betragtes som Prioriteter, og at det derfor var rimeligst, om man lod dem blive uforandrede. Erfaringen har lært mig, at det er overordentlig vanskeligt at trænge igennem med denne Betragtningssaaede, og hvis Gammelskatten skulde blive ophævet, er det selvfølgelig endnu vanskeligere at hævde denne Anskuelse

for Tiendens Vedkommende. Vil man røre ved den ene af disse Afgifter, kan man derfor ligesaa godt røre ved den anden. Er det uretfærdigt at indkræve Gammelskat, er det ligesaa uretfærdigt at indkræve Tiende. Ja under denne Forudsætning kan man endogsaa paa-staa, at Tienden er mere uretfærdig end Gammelskatten, for det første fordi Staten tidligere har fundet sig i, at nogle Jordejere befriede sig for Tiendebyrden, saa at Tiendepligten nu kun hviler paa en Del af Jorden, for det andet, fordi Staten har afhændet en stor Del af Tienden og altsaa forvandlet en Afgift til det Offentlige, for hvilken Yderen dog vilde faa nogen Fordel gennem de offentlige Indretninger, der blev underholdt ved Afgiften, til en Afgift til private, af hvilken Yderen aldrig kan faa nogen Nytte.

Jeg ønsker derfor at slaa fast, at man ikke kan komme til en rigtig Bedømmelse af Forslaget om Statsbidrag til Tiendeafløsningen, medmindre man erindrer dels, at der allerede gives Statsbidrag efter den gældende Tiendeafløsningslov, dels, at baade Folketinget og Landstinget i Principet have udtalt sig for Gammelskattens Ophævelse.